СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Пенка Христова,
Нов български университет, професионално направление 3.2. Психология,

за дисертационния труд на Пламен Илиянов Петков
на тема
"Социалнопсихологически детерминанти за развитието на междуличностното доверие в сферата на приятелски и на делови отношения"
във връзка с процедура за присъждане на образователната и научна степен „доктор" в професионално направление 3.2. Психология

Дисертацията на Пламен Петков систематизира в широк обхват съществуващите концепции за доверието в междуличностните отношения от перспективата на социалната психология. Направен е опит да се изведат приликите и различията в социалнопсихологическите детерминанти на доверието в контекста на приятелските и деловите отношения и те да бъдат емпирично изследвани в българска извадка. Формулиран е теоретичен модел на факторите, свързани с доверието, който е подложен на емпирична проверка чрез множество самоотчетни скали. Резултатите от регресионните анализи налагат модификация на изходния модел от взаимосвързани конструкти в съответствие със събраните данни от българската извадка.

Основното очакване, че доверието ще се свързва с различни конструкти в контекста на деловите и приятелските отношения, се потвърждава. Предикторите от групата, обозначена като „социокултурна среда", се свързват само с доверието в приятелски контекст, докато тези от групите „междуличностни отношения" и „отношения в групата" имат различно съдържание в контекста на доверие към приятели и в деловите отношения. Например, в контекста на приятелството доверието се свързва с характеристики на отношенията в групата като „спонтанност" и „избягване на конфронтация", докато в деловите отношения – с „потребност от включване" и „конформизъм" спрямо харизматични и настойчиви други. По сходен начин групата предиктори „междуличностни отношения" включва „възприета политическа несигурност" при оценка на доверието към приятели и „благонадеждност" при оценка на доверието в професионален контекст. Тези съдържателно различни профили на доверие към приятели и колеги потвърждават очакването, че доверието е контекстно чувствителен феномен.

Спорно обаче остава дали тези променливи могат да бъдат интерпретирани като фактори, които влияят върху изграждането на доверие, доколкото нито дизайнът на изследването, нито приложените статистически методи позволяват извеждане на причинно-следствени заключения.

Също така, операционализацията на променливите от теоретичния модел („влияние на социокултурната среда", „влияние на междуличностните отношения" и „влияние на социалните групи") чрез конкретни скали и субскали остава недостатъчно изяснена. Например, скалата за „възприета политическа несигурност", разработена от Пламен Петков, е отнесена към групата

предиктори „влияние на междуличностните отношения“, въпреки че в теоретичния обзор тя е разглеждана във връзка с „по-широкия социален контекст на настоящето“ (стр. 41), като индикатор за функционирането на властта (стр. 46) и като „фактор на средата“ (стр. 86). Това разминаване изисква допълнителен коментар и аргументация. Аналогично, изборът на останалите инструменти за измерване на предикторите на доверието остава слабо аргументиран.

Не става ясно и какви са входните данни, върху които е приложен йерархичният клъстерен анализ: балове по отделните инструменти или корелационни коефициенти? От една страна се говори за сходство в баловете по скалите за „политическа несигурност“ и „конформизъм“, а от друга – се твърди, че „мотивацията към награда/избягване на наказание е най-отдалеченият фактор“, което имплицира интерпретация на латентно ниво.

Като цяло, основен методологичен проблем в дисертацията е използването на език на причина и следствие, който не е адекватен за корелационно изследване, при което не могат да бъдат контролирани нито времевата последователност на потенциалните причина и следствие, нито влиянието на външни променливи. Приложените статистически анализи също не позволяват извеждане на причинни заключения. Поради това е методологично коректно целите, хипотезите, задачите, изводите и приносите да бъдат прецизирани в съответствие с използвания изследователски дизайн.

Авторефератът коректно отразява структурата и съдържанието на дисертацията. Положително впечатление правят сравнителните анализи на благодеждността (Таблици 1, 2 и 3), както и съпоставката между теоретично очакваните и емпирично получените резултати (Таблица 14). По темата на дисертацията са публикувани три статии, една от които в „Българско списание по психология“. Представен е обширен теоретичен обзор на сравнително достъпен език, който, макар и на места неконсистентен, позволява изграждане на цялостна представа за социалнопсихологическите подходи към доверието.

В контекста на казаното по-горе, смятам, че кандидатът отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.2. Психология, формулирани в ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ. Това ми дава основание, след отчитане на направените препоръки, да предложа на уважаемото научно жури да присъди образователната и научната степен „доктор“ на Пламен Петков.

София
15.01.2026

изготвил:
доц. д-р П. Христова